

Alexander Bróstl, Ján Klučka, Ján Mazák, *Ústavný Súd Slovenskej Sepubliky. (Organizácia, proces, doktrina)*, [Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej. (Organizacja, proces, doktryna)], wyd. Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej przy wsparciu programu PHARE, Koszyce 2001, ss. 162.

Książka została napisana przez trzech sędziów Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, którzy zarazem są pracownikami naukowymi. Ponieważ Autorzy są od lat zaangażowani w działalność Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej (nie tylko w charakterze sędziów tego Sądu), można powiedzieć, że prezentowana problematyka jest im doskonale znana. Mamy więc do czynienia z pozycją napisaną nie tylko przez specjalistów, ale także przez osoby (każda w pewnym stopniu) współtworzące to, co zostało wskazane w tytule pracy, to jest: organizację, postępowanie i doktrynę Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej. Po omówieniu samej książki, zostaną (w skrócie) przybliżone, w kolejności alfabetycznej, sylwetki jej Autorów (informacje te oparte są, przede wszystkim, na notach biograficznych, zamieszczonych na witrynie internetowej Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej: www.concourt.sk).

Recenzowana książka ukazała się w czterech wersjach językowych, poza wersją słowacką (w nakładzie 400 egzemplarzy) wydano wersje w językach: angielskim, niemieckim i rosyjskim. Niniejsza recenzja oparta jest na wersji wydanej w języku słowackim. Przedstawiam jedynie część zagadnień, zawartych w książce, gdyż nie jest moim celem przedstawianie „konspektu” recenzowanej pracy, lecz przybliżenie książki i zachęcenie do zapoznania się z nią.

Napisanie i wydanie pracy było związane z rozpoczęciem w 2000 roku drugiej kadencji Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej. W pewnym sensie, praca stanowi podsumowanie pierwszej kadencji oraz zarys problematyki, związanej z funkcjonowaniem Sądu Konstytucyjnego w drugiej kadencji, w trakcie której również zachodzą zmiany prawne, mające istotny wpływ na działalność tego Sądu. Jak piszą Autorzy w przedmowie, książka została napisana z myślą, przede wszystkim, o czytelniku zagranicznym oraz o instytucjach międzynarodowych (s. 16).

Już sama tylko pobieżna lektura pozwala stwierdzić, że struktura książki została starannie przemyślana – tak, by jak najlepiej odzwierciedlała zawartą w tytule zapowiedź. Recenzowana praca, zasadniczo, ma charakter dogmatyczny; ale poruszane są w niej również zagadnienia historyczne oraz teoretyczne, dotyczące głównych przedmiotów rozważań. System prawny Republiki Słowackiej ulega zmianom, częste są nowelizacje aktów prawnych. Zmiany prawa nie omijają także regulacji, dotyczących Sądu Konstytucyjnego. Można powiedzieć, że autorzy opracowań o charakterze dogmatycznym są często – a zwłaszcza w związku z dokonywaniem wielu zmian w prawie – stawiani przez prawodawcę w sytuacji trudnej do pozadroszczenia: praca, zaplanowana jako dogmatyczna, stać się może szybko opracowaniem z zakresu najnowszej historii państwa i prawa. Taki stan rzeczy miał miejsce także w przypadku recenzowanej książki. Autorzy musieli podejmować trudne decyzje. Uważam, że dokonali wyboru słusznego. Skutecznie obronili aktualność rozważań dogmatycznych, bez naruszania struktury wewnętrznej i spójności rozważań zawartych w zasadniczych – trzech pierwszych – częściach książki; udało się tego dokonać poprzez dodanie czwartej części. W konsekwencji, książka podzielona jest na cztery części; każda z części ma swojego własnego Autora. Część czwarta poświęcona jest tym elementom nowelizacji Konstytucji Republiki Słowackiej z dnia 23 lutego 2001 roku (ustawa konstytucyjna nr 90/2001 Z.z.), które mają wpływ na działalność Sądu Konstytucyjnego; w tej części zawarte są informacje o problematyce poprzednich rozdziałów, w świetle wspomnianej nowelizacji Konstytucji – projekt tej nowelizacji (i jej wybrane treści) Autorzy sygnalizują w trzech pierwszych częściach. Gdyby nie dodano czwartej części, ale zagadnienia, wynikające z nowelizacji Konstytucji, próbowano umieścić – odpowiednio – w każdej z trzech zasadniczych części, rozważania tam zawarte miałyby niejednolity charakter w zakresie szczegółowości, ponieważ dopełnienie nowelizacji Konstytucji zostało dokonane przez Radę Narodową Republiki Słowackiej dopiero w ustawie nr 124/2002 Z.z. z dnia 12 lutego 2002 r. nowelizującej ustawę nr 38/1993 Z.z. o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Słowackiej. Nie było żadnych możliwości, by ta nowelizacja ustawy znalazła swoje odzwierciedlenie w książce. W tym miejscu trzeba stwierdzić, że – z dzisiejszej perspektywy –

już teraz można postulować ukazanie się kolejnego wydania książki, w którym uwzględnione byłyby także doświadczenia, wynikające z drugiej kadencji Sądu Konstytucyjnego.

Ján Klučka jest autorem pierwszej części pt. *Organizacja sądownictwa konstytucyjnego w Republice Słowackiej*. Poza wskazanymi w tytule rozdziału kwestiami, Autor porusza także zagadnienia teoretyczne oraz prezentuje historię sądownictwa konstytucyjnego na terytorium dzisiejszej Republiki Słowackiej, z uwzględnieniem – oczywiście – okresu wspólnej państwowości Czechów i Słowaków.

Autor części pierwszej rozpoczyna swoje rozważania od stwierdzenia, że współcześnie na świecie znacznie wzrastają zadania i znaczenie sądownictwa konstytucyjnego, a wraz z tym sądy konstytucyjne poszczególnych państw wykazują coraz więcej cech wspólnych w zakresie swojej organizacji, kompetencji, poszczególnych rodzajów postępowania, gwarancji swojej niezawisłości i bezstronności oraz innych kwestii; co jest chatakteryzowane jako określony stopień „prawnej i organizacyjnej »unifikacji« sądownictwa konstytucyjnego” (s. 11). Następnie – także w ramach punktu wstępnego części pierwszej – znajdujemy wiadomości o Europejskiej Konferencji Sądów Konstytucyjnych oraz o Komisji Weneckiej do spraw Demokracji przez Prawo, w ramach których występują różne formy integracji sądów konstytucyjnych poszczególnych państw, nie ograniczające się tylko do wzajemnego informowania o orzecznictwie (szczególne znaczenie odgrywa w tym zakresie „Bulletin of Constitutional Case-Law”).

W następnych punktach części pierwszej przedstawiono (często z uwzględnieniem perspektywy porównawczej):

- krótką genezę sądownictwa konstytucyjnego w Republice Słowackiej,
- ustanawianie sędziów Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej (Autor wymienia trzy etapy tego procesu: 1) przedstawianie kandydatów, 2) wybieranie kandydatów, 3) mianowanie sędziów),
- liczbę sędziów Sądu Konstytucyjnego (poprzednio 10, a od 2002 r. 13),
- plenum i senaty (składy orzecznicze, które w Polsce prawdopodobnie zostałyby nazwane izbami albo wydziałami) Sądu Konstytucyjnego,
- długość kadencji sędziów Sądu Konstytucyjnego,
- zagadnienia dotyczące Prezesa i Wiceprezesa Sądu Konstytucyjnego,
- warunki mianowania sędziów Sądu Konstytucyjnego,
- immunitety sędziów Sądu Konstytucyjnego,
- postępowanie dyscyplinarne przeciwko sędziom Sądu Konstytucyjnego,
- odwołanie sędziów Sądu Konstytucyjnego,
- administracyjną i finansową autonomię Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej (w ostatnim przypisie do tej części książki zestawiono – wnioskowany i przyznany – budżet Sądu Konstytucyjnego w latach: 1993 - 2001).

Część druga pt. *Postępowanie przed Sądem Konstytucyjnym Republiki Słowackiej*, której autorem jest Ján Mazák, obejmuje zarówno informacje wspólne dla poszczególnych rodzajów postępowania (*Ogólnie o postępowaniu przed Sądem Konstytucyjnym*), jak i omówienie poszczególnych postępowań (*Rodzaje postępowań przed Sądem Konstytucyjnym Republiki Słowackiej*).

Autor rozpoczyna swoje rozważania (s. 39) od poinformowania czytelnika, że postępowanie przed Sądem Konstytucyjnym Republiki Słowackiej ma podstawę konstytucyjną w:

- rozdziale siódmym Konstytucji Republiki Słowackiej,
- ustawie konstytucyjnej nr 119/1995 Z.z. o konflikcie interesów (oficjalna nazwa skrócona).

Postępowanie przed Sądem Konstytucyjnym uregulowane jest w ustawach:

- ustawie nr 38/1993 Z.z. o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Słowackiej (nowelizacje – ustawy o numerach: 293/1995 Z.z. 398/1998 Z.z., 97/1999 Z.z., 226/2000 Z.z. oraz 124/2002 Z.z. – nie mogła zostać uwzględniona w książce),
- procedurze cywilnej (nr 99/1963 Zb. ze zmianami),
- procedurze karnej (nr 141/1961 Zb. ze zmianami).

Ponadto, istotne znaczenie ma Regulamin administracyjny i obrad Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej (nr 114/1993 Z.z. ze zmianami).

Autor charakteryzuje niektóre zasady oraz formalizm postępowania przed Sądem Konstytucyjnym Republiki Słowackiej; przedstawia postępowanie przed sądem konstytucyjnym jako jeden z rodzajów procesu konstytucyjnego, z celem wyrażonym w art. 124 Konstytucji – Sąd

Konstytucyjny jest jedynym sądowym organem ochrony konstytucyjności (s. 41). Wśród zasad postępowania wymienia się zasady:

- aktywnego postępowania (aktywności) Sądu Konstytucyjnego,
- kontradiktoryjności,
- domniemania zgodności przepisów (aktów) prawnych niższej rangi prawnej z przepisami (aktami) wyższej rangi prawnej.

Formalizm postępowania ma wyraz, przede wszystkim, w tym, że Sąd Konstytucyjny jest związany zakresem żądania, które mu przedstawiono (s. 47).

Ján Mazák pisze (s. 59): „Ogólnym trendem konstytucyjnym w Republice Słowackiej jest rozszerzanie kompetencji sądu konstytucyjnego”. Charakterystyczną kompetencją Sądu konstytucyjnego Republiki Słowackiej było postępowanie w trybie art. 130 ust. 3 Konstytucji – postępowanie z inspiracji osób prawnych lub fizycznych, zarzucających naruszenie swoich praw (tak zwany podnet). Ten rodzaj postępowania, zlikwidowany na mocy nowelizacji Konstytucji z 23 lutego 2001 r., znalazł odzwierciedlenie w 1975 sprawach, co stanowi najliczniejszą grupę spraw (liczbę podają za: *The relations between the Constitutional Courts and the other national courts, including the interference in this area of the action of the European courts. Report of the Constitutional Court of the Slovak Republic, Conference of European Constitutional Courts XIIth Congress, Bruksela, maj 2002. s. 4.*); ten rodzaj postępowania odróżnia się od postępowania, zainicjowanego skargą konstytucyjną (skargą). Najogólniej rzecz ujmując, skarga konstytucyjna (skarga) jest środkiem prawnym, związanym z wydanym prawomocnym orzeczeniem, zaś „podnet” to środek prawny, skierowany przeciwko naruszeniu (innym niż prawomocne orzeczenie) praw albo wolności, do którego to naruszenia doszło wskutek postępowania, bezczynności albo strzygnięcia (s. 113).

Alexander Bröstl w trzeciej części pt. *Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej – formowanie doktryny* zajmuje się przede wszystkim zagadnieniami o charakterze teoretycznym, w tym z zakresu teorii państwa i prawa, jakie związane są z orzecznictwem słowackiego Sądu Konstytucyjnego. W pierwszym punkcie tego rozdziału Autor przybliży rozwój sądownictwa konstytucyjnego, zajmując się zarówno zagadnieniami czechosłowackimi, jak i słowackimi. W ramach rozważań historycznych, Autor najpierw przedstawia ciekawe dzieje badania konstytucyjności prawa w Czechosłowacji, a następnie przechodzi do problematyki słowackiej.

Alexander Bröstl definiuje (s. 134) doktrynę Sądu Konstytucyjnego następująco: „Przez doktrynę Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej rozumiem zespół zasad, które Sąd Konstytucyjny akceptuje, stosuje i ochrania w swojej działalności, to znaczy przy wykonywaniu swoich kompetencji,„. Autor przybliży doktrynę materialnego państwa prawnego, konstytucyjność, ochronę podstawowych praw i wolności (z uwzględnieniem zmian prawnych, dotyczących skargi konstytucyjnej) oraz zasady: podziału władzy, wzajemnych hamulców i równoważenia, legalności, pewności prawnej oraz proporcjonalności. Formowanie doktryny jest procesem długotrwałym, który nie zakończył się w czasie pierwszej kadencji Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej (s. 152). Jednym z elementów, wpływających na rozwój doktryny Sądu Konstytucyjnego, jest nowa regulacja zdania odrębnego, zawarta w ustawie nr 226/2000 Z.z. (s. 151).

Na stronie 134 znajdujemy następujące rozważania o państwie prawnym: „Pojęcia państwo prawne używa się także jako synonimu rządu konstytucyjnego albo ustawowego. Państwo prawne charakteryzuje wykonywanie władzy państwowej na podstawie ustaw wydanych w zgodzie z konstytucją, które mają za cel ochronić wolność, sprawiedliwość i pewność prawną”. Autor wiąże pojęcie konstytucyjności z ochroną podstawowych praw i wolności (s. 136). Ochrona podstawowych praw i wolności ukazana jest – w odróżnieniu od państw komunistycznych lub socjalistycznych – jako podstawowa zasada państwa prawnego, przez co znajduje szczególne odzwierciedlenie w działalności Sądu Konstytucyjnego. Odnosząc się do nowelizacji Konstytucji z dnia 23 lutego 2001 r., Alexander Bröstl wskazuje (s. 143 - 144), że skarga konstytucyjna staje się głównym środkiem ochrony podstawowych praw i wolności, co wiąże się ze zmianą przepisów o tej skardze i rezygnacją przez prawodawcę z tzw. podnetu (uregulowanego poprzednio w art. 130 ust. 3 Konstytucji Republiki Słowackiej).

Zasada podziału władz została ukazana jako jedna „z najstarszych, na całym świecie uznawanych w dodatku bezspornie i we współczesności aktualnych zasad państwa prawnego” (s. 144). „Legalność oznacza, że określona funkcja władzy państwowej jest nabywana i wykonywana w sposób prawny, szczególnie w zgodzie z prawem” (s. 147). Według Autora, dla obywatela

– w zakresie pewności prawnej – najważniejsze jest to, że w stosunku do niego będzie zachowywane prawo (s. 148). Jednym z przejawów pewności prawa jest stałość kierunków orzecznictwa sądowego, w tym orzecznictwa Sądu Konstytucyjnego. Alexander Bröstl podkreśla, że zasada proporcjonalności może być rozumiana jako zasada zakazu nadmierności – chodzi o to, by środki realizacji przyjętych przez państwo celów były odpowiednie do tych celów (s. 150).

Ján Mazák w czwartej części pt. *Sąd Konstytucyjny po zmianie i uzupełnieniu Konstytucji Republiki Słowackiej*, odnosi się do zagadnień dogmatycznych, przybliża te przepisy nowelizacji słowackiej Konstytucji z lutego 2001 roku, które dotyczą Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej. Autor przybliża: cel zmian, same zmiany oraz nowe (i „rozszerzone”) kompetencje Sądu Konstytucyjnego, a na końcu zajmuje się poszczególnymi rodzajami postępowania przed Sądem Konstytucyjnym. Ponieważ przepisy Konstytucji słowackiej, także zmienione, nie wyczerpują szczegółowo przedmiotowej problematyki, treść części czwartej książki musi mieć charakter syntetyczny. Szkoda, że Słowacka Rada Narodowa nie wydała wcześniej ustawy nowelizującej ustawę o Sądzie Konstytucyjnym.

Podsumowując, lekturę recenzowanej książki można zalecić każdemu, kto zajmuje się prawem konstytucyjnym (zwłaszcza porównawczym), sądownictwem konstytucyjnym oraz zagadnieniami Europy Środkowo-Wschodniej lub interesuje się prawem słowackim. Książka stanowić może także dobre wprowadzenie dla osób, które poszukują przewodnika i chcą bardziej szczegółowo badać orzecznictwo Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej. Można mieć nadzieję, że następne wydanie, uwzględniające nowy stan prawny w pełni, będzie jeszcze bardziej pomocne czytelnikom, także w zakresie wskazówek bibliograficznych, których w pierwszym wydaniu jest naprawdę wiele (są to pozycje słowackie i zagraniczne).

Informacje o Autorach recenzowanej książki:

Alexander Bröstl – urodzony w 1953 r., absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Pawła Szafarika w Koszycach (1977 r.), pracownik naukowy tego wydziału (w latach 90-tych Dziekan) oraz Wydziału Prawa Uniwersytetu w Trnawie. Bada, przede wszystkim, zagadnienia teorii państwa i prawa oraz na prawo konstytucyjne. Aktywny w ramach międzynarodowej współpracy naukowej, między innymi jako Przewodniczący Sekcji Słowackiej IVR (Międzynarodowego Stowarzyszenia Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej) oraz członek międzynarodowego Komitetu Wykonawczego IVR. Jest autorem lub współautorem licznych pozycji naukowych. Pracuje w Sądzie Konstytucyjnym Republiki Słowackiej, od stycznia 2000 roku jest sędzią tego Sądu.

Ján Klučka – urodzony w 1951 roku, jest pracownikiem naukowym Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Pawła Szafarika w Koszycach. Swoją aktywność naukową koncentruje na zagadnieniach prawa międzynarodowego, w tym na kwestiach związanych z problematyką praw człowieka; publikował w kraju i za granicą. Aktywnie działa na forum międzynarodowym: reprezentuje Słowację w Weneckiej Komisji do spraw Demokracji przez Prawo oraz w Stowarzyszeniu Prawa Międzynarodowego, jest członkiem Wiedeńskiego Centrum Przeciwdziałania Konfliktom Międzynarodowym. Sędzią Sądu Konstytucyjnego jest od roku 1993 – w ramach drugiej kadencji od stycznia 2000 roku.

Ján Mazák – urodzony w roku 1954, ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Jana Pawła Szafarika w Koszycach (1978). Łączył i łączy praktykę prawniczą z pracą naukową. Jako praktyk był przede wszystkim sędzią (w 1990 roku Przewodniczącym Miejskiego Sądu w Koszycach). Był także adwokatem. W Sądzie Konstytucyjnym zatrudniony w roku 1993, od stycznia 2000 roku jest sędzią i Prezesem Sądu Konstytucyjnego. Jako naukowiec, przede wszystkim, zajmuje się prawem prywatnym, procesowym (między innymi, problematyką zabezpieczeń w postępowaniu cywilnym) oraz konstytucyjnym; jest autorem książek o charakterze monograficznym oraz artykułów specjalistycznych.